

KICHIK BIZNESNI QO‘LLAB-QUVVATLASHDA FAKTORING INSTRUMENTLARINING O‘RNI

R.Yusupov

Ilmiy rahbar

Ibrohimov Asilbek Azizbek o‘g‘li

Andijon davlat texnika instituti

“Bank ishi va audit” yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Kichik biznesni qo‘llab-quvvatlashda faktoring instrumentlarining o‘rni bugungi zamonaviy moliya tizimida tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Kichik biznes subyektlari iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi, yangi ish o‘rinlarini yaratish va raqobat muhitini shakllantirishda asosiy o‘rin egallaydi. Biroq ularning asosiy muammolaridan biri aylanma mablag‘larning yetishmasligi va debitor qarzdorlikning kechikishi hisoblanadi. Aynan shu muammoni hal etishda faktoring instrumentlari samarali moliyaviy vosita sifatida keng qo‘llanilmoqda.

Faktoring - bu korxonaning yetkazib berilgan tovar yoki xizmatlar bo‘yicha hosil bo‘lgan debitorlik qarzlarni bank yoki maxsus moliyaviy tashkilot tomonidan ma‘lum komissiya evaziga oldindan moliyalashtirish jarayonidir [1]. Xalqaro amaliyotda faktoring kichik biznesni kreditlashga muqobil va tezkor moliyalashtirish instrumenti sifatida qaraladi. Factors Chain International (FCI) ma‘lumotlariga ko‘ra [2], global faktoring aylanmasi so‘nggi yillarda 3 trillion yevrodan oshib, uning asosiy iste‘molchilari aynan kichik va o‘rta biznes korxonalari hisoblanadi.

Kichik biznes uchun faktoringning eng katta afzalligi - bu garovsiz moliyalashtirish imkoniyatidir. An‘anaviy bank kreditlarida garov ta‘minoti talab etilsa, faktoringda asosiy e‘tibor mijozning debitorlik qarzlarga qaratiladi. Bu esa yangi tashkil etilgan yoki aktivlari kam bo‘lgan kichik korxonalar uchun juda muhim hisoblanadi. Natijada ular bank kreditlariga nisbatan tezroq va osonroq moliyaviy resurslarga ega bo‘lishadi.

Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, faktoring xizmatlari rivojlangan davlatlarda kichik biznesni moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning asosiy instrumentlaridan biri hisoblanadi. Masalan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida faktoring bozorining qariyb 80 foizi kichik va o‘rta biznes ulushiga to‘g‘ri keladi. Germaniya va Fransiyada kichik biznes korxonalarining 60 foizdan

ortig'i kamida bir marta faktoring xizmatlaridan foydalangan. Bu esa ushbu instrumentning real sektor uchun qanchalik muhim ekanligini ko'rsatadi.

AQSH tajribasida ham faktoring kichik biznesni moliyalashtirishning muhim vositasi hisoblanadi. Ayniqsa, ishlab chiqarish, logistika va xizmat ko'rsatish sohalarida faoliyat yurituvchi kichik korxonalar uchun faktoring aylanma kapitalni tez aylantirish imkonini beradi. AQSH kichik biznes ma'muriyati (SBA) ma'lumotlariga ko'ra [3], faktoringdan foydalangan korxonalarning 70 foizi o'z biznesini kengaytirishga erishgan.

Kichik biznes uchun faktoringning yana bir muhim jihati – bu likvidlikni oshirishdir. Korxonalar mahsulot yetkazib berganidan so'ng 30, 60 yoki 90 kun ichida to'lov olishlari mumkin. Bu esa ularning kundalik operatsion xarajatlarini qoplashda qiyinchilik tug'diradi. Faktoring orqali esa korxonalar to'lovni darhol, ya'ni 80–90 foiz miqdorida oldindan olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa ularning moliyaviy barqarorligini sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, faktoring kichik biznes uchun kredit risklarini kamaytirishda ham muhim ahamiyatga ega. Ba'zi faktoring turlarida, masalan regresssiz faktoringda, debitor qarz to'lanmagan taqdirda ham riskning katta qismi faktoring kompaniyasi zimmasiga o'tadi. Bu esa kichik korxonalarni ehtimoliy moliyaviy yo'qotishlardan himoya qiladi.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda kichik biznesni qo'llab-quvvatlash bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Markaziy bank va tijorat banklari tomonidan faktoring xizmatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Statistika ma'lumotlariga ko'ra, kichik va o'rta biznes subyektlari mamlakat yalpi ichki mahsulotining qariyb 54–56 foizini shakllantirmoqda. Shu sababli ularni moliyaviy qo'llab-quvvatlash iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'zbek bank tizimida faktoring xizmatlarining kengayishi kichik biznes uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Ayrim tijorat banklari mijozlarga onlayn faktoring xizmatlarini taklif etib, hujjat aylanishini soddalashtirgan. Natijada kichik korxonalar uchun moliyaviy resurslarga kirish tezligi oshgan va tranzaksiya xarajatlari kamaygan.

Raqamli texnologiyalar faktoring xizmatlarining samaradorligini yanada oshirmoqda. Fintech platformalar orqali avtomatlashtirilgan faktoring tizimlari joriy etilib, kredit skoring, debitorlarni tekshirish va to'lovlarni boshqarish jarayonlari tezlashgan. Bu esa kichik biznes uchun vaqt va resurslarni tejash imkonini bermoqda. Biroq faktoring xizmatlarini rivojlantirishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, kichik biznes vakillarining ushbu

instrument haqida yetarli bilimga ega emasligi, huquqiy bazaning to'liq shakllanmaganligi va risklarni baholash tizimining murakkabligi asosiy to'siqlardan hisoblanadi. Shu sababli moliyaviy savodxonlikni oshirish va normativ-huquqiy asoslarni takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, faktoring instrumentlari kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Ular korxonalarning likvidligini oshiradi, moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi va tezkor rivojlanishiga yordam beradi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, faktoring xizmatlari rivojlangan iqtisodiyotlarda kichik biznesning barqaror o'sishini ta'minlovchi asosiy moliyaviy vositalardan biridir. Shu bois O'zbekistonda ham faktoring bozorini yanada rivojlantirish kichik biznes va umuman iqtisodiyot taraqqiyoti uchun strategik ahamiyatga ega hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bank auditi: Darslik/ M .Yadgarova, R.Qurbonov; — T.: “IqtisodM oliya”, 2019 , - 320 b.
2. Factors Chain International (FCI). Global Factoring Report. Amsterdam, 2023.
3. U.S. Small Business Administration (SBA). Financing Options for Small Businesses: Factoring and Asset-Based Lending. Washington DC, 2023.

